

Mikroszámítógépen használható információkereső programrendszerek. Piaci áttekintés

A braunschweigi egyetemi könyvtár összeállította a bibliográfia információkereső és adatkezelő rendszerek (IKR) iránti követelmények táblázatát. A 8 bites mikroszámítógépek műszakilag már elavultnak számítanak, csak a 16 bites gépeken használható szoftvertermékeket vették figyelembe. E gépeken ma az MS-DOS operációs rendszer használata az uralkodó (bár vannak jelei, hogy a jövőben az UNIX is nagyobb szerephez jut).

A kereskedelmi forgalomban kapható programcsomagok többségére az állandó mező- és rekordhosszúság a jellemző; az ilyen rendszerek mindig ugyanakkora tárolóterületet használnak fel, függetlenül a bevitt bibliográfiai adatelemek és leírások tényleges hosszától. Részletesen csak a gazdaságosabb helykihasználást lehetővé tevő, változó mezőhosszúságokat kezelő programcsomagokat vizsgálták meg.

Közülük a legismertebb a *dBASE III*, noha képességei könyvtári és dokumentációs szempontból a leggyengébbek: bibliográfiai tételeként csak egyetlen változó hosszúságú mezőt kezelhet, amelyben ráadásul sem a kinyomtatható sorok megfelelő tördelése, sem a szövegkeresés nem valósítható meg (valójában nem is volna helye ebben az összevetésben, csak azért szerepel itt, mert rendkívül gyakran próbálják bibliográfiai adatok kezelésére felhasználni – végső soron eredménytelenül).

Még az egyébként nagy rendszernek számító *Adad-9* változó hosszúságú mezői is nehézkesen

használhatók bibliográfiai célokra. A legnagyobb megengedett mezőhosszúság csak 80 karakter; így sem optimális beviteli kényelem, sem kinyomtatási forma nem valósítható meg.

(A könyvtári igényeket a leginkább még a braunschweigi egyetemen kialakított *“allegro 84”* programrendszer elégítené ki – 1. *Bibliotheksdienst*, 1984. 4. sz. p. 373. –, amely azonban csak a Commodore 8000 és 700 gépeken használható, ezek viszont csak 8 bitesek.) Tárolókapacitása ezért kicsi, kb. 4000 bibliográfiai tétel az 1 Mbájtos lemezen, a tételek elérési sebessége kb. 2 mp.

Az ún. üzleti (a táblázatban Ü jelű) rendszerek megkövetelik, hogy a felhasználó a programnyelv használatát is ismerje. Ezek azonban általánosabb célúak, könyvtári és dokumentációs szempontból nem “készek” olyan értelemben, hogy az adatbevétel nyomban elkezdhető volna. A könyvtári és információkereső (K és I jelű) rendszerek erre a célra könnyen alkalmazhatók, a számítástechnikailag képzetlen könyvtáros és dokumentátor számára bibliográfiai és irodalomkutatói célra sokkal kényelmesebben alkalmazhatók, részletes használati utasításokat, az adatlelőhelyhez mintegy kész “recepteket” adnak.

A vizsgált programcsomagokat az 1. táblázat tartalmazza. A könyvtári alkalmazás szempontjából nem megfelelőnek ítélt – és ezért behatóbban nem is vizsgált – többi ismertebb rendszert a 2. táblázat sorolja fel.

1. táblázat

A braunschweigi egyetemi könyvtárban vizsgált és könyvtári célra alkalmasnak ítélt programcsomagok

Program-csomag jele	Terméknév	Főfeladat	Operációs rendszer	Ár
A	Adad-9 (SimWare, Berlin)	Ü	CP/M, MS-DOS	2370 DM
B	Adimens (Springer V., Berlin)	Ü	S-DOS, UCSD-P	2850 DM
C	allegro84 (Braunschweigi Egyetem)	K	CBM	990 DM
D	CICADE (Compas GmbH, Neuss)	I	MS-DOS, DEC	8000 DM
E	dBASE III (Ashton-Tate, Frankfurt)	Ü	MS-DOS	1925 DM
F	HEUREKA (Genesys EDV, Niederroth)	I	MS-DOS, XENIX	9000 DM
G	MIRABILIS (London Univ. Library)	I	CP/M, MS-DOS	1000 DM
H	SCIMATE (ISI, Philadelphia)	I	CP/M, MS-DOS	1500 DM

Ü = üzleti, K = könyvtári, I = információkereső

Könyvtári célra nem alkalmas, ismertebb programcsomagok

Terméknév	Főfeladat	Operációs rendszer	Ár (DM)
Biblis (Bense)	I	Apple, MS-DOS	2248
DATAFLEX (RDE, Wiesbaden)	Ü	MS-DOS, DEC	3000
DIREKT (Genesys EDV, Niederroth)	I	MS-DOS, UCSD-P	1500
DOKUMENT (Feltron GmbH, Troisdorf)	I	FELTRON, CP/M	1650
DVAS (BDL GmbH, Gladbeck)	IK	MS-DOS, UNIX	30 000
IDV Report (IDV)	I	CP/M, MS-DOS	7750
Knowledgeman + (ADV-ORGA)	Ü	MS-DOS	2250
LARS (MIDAS GmbH, Frankfurt)	K	MS-DOS, VICTOR	3000
MDBS III (ADV-ORGA, Wilhelmshaven)	Ü	CP/M, MS-D, UNIX	9100
Micro-Polydoc (Balzer + Neumeier, Hamburg)	I	CP/M, MS-DOS	4800
MikroDoss (Markt + Technik, München)	I	CBM, MS-DOS, DEC	3000
R:BASE 4000 (rhv, Düsseldorf)	Ü	MS-DOS, UNIX	1450
RDDS (Compas, Neuss)	Ü	CP/M, MS-DOS	4560
SM-X (SM Software AG, München)	I	CBM, MS-DOS	2400

Ü = üzleti, K = könyvtári, I = információkereső

A vizsgált programcsomagok összehasonlító értékelése

- Adatbázis-szerkezet**
  - BE a relációs
  - ADFG b közvetlen elérésű invertált fájlok
  - c hierarchikus szerkezet (CODASYL, mikrogépeken csak MDBS III stb.)
  - CH d saját, speciális szerkezet
- Beviteli kényelem** (a szövegfeldolgozáshoz hasonló működés)
  - E a kis komfort (pl. merev maszkechnika)
  - FH b jó, kényelmes (pl. szöveges formában elvégezhető adatrögzítés a szövegtükör alakíthatóságával egybekötve)
  - ABCDG c kiegészítő képességek (szövegkeresés, kategorizálhatóság) (pl. ellenőrző rutinok, mezőátvétel; karaktorsorok, szavak, kifejezések tárolása)
- Gyors elérhetőség**
  - E a rögzítetten megadott kulcsolt mezőkön keresztül (pl. azonosító számon vagy néven keresztül)
  - ABDFG b invertált fájlok, jegyzékek (mint pl. GRIPS)
  - C c tetszés szerint kombinálható keresőkulcsok (mint pl. OCLC)
  - H d tetszés szerinti karaktorsorok felhasználása keresőkulcsként (gyors keresés a szövegben, ún. "szabadszöveges" keresés)
- Keresőkulcs** (deszkriptorok, osztályozási jelzet) *módosítása online üzemben*
  - ADG a nem végezhető; ha a keresőképet módosítani kell, új indexelés szükséges
  - BCEFG b igen, végezhető, a keresőkép egyes elemei (a szavak, deszkriptok, jelzetek) azonnal változtathatók
- Szövegben végzett, kötetlen keresés tetszés szerinti karaktorsorok szerint** ("string search") (ún. többszempontú keresés)
  - ABEG a nincs (csak 3a vagy 3b szerint oldható meg)
  - CDFH a van (végezhető csomólással és Boole-logika szerint, azaz ÉS, VAGY, DE, NEM műveletekkel)
- Változó mezőhosszúságok**
  - E a csak egyes mezők ilyenek, ezeknek maximált a hossza
  - A b minden mező változó hosszúságú, de hosszuk max. 255 karakter
  - ADFGH c 255 karakternél hosszabb mezők is lehetségesek
  - C d felvehetők pótlólagos, kiegészítő mezők is

7. *Többszöri beírási lehetőség az adatmezőkbe*
 ABDEFGH a nem lehetséges
 C b igen, lehetséges
8. *Rendezés*
 EGH a a szabványos ASCII-sorrend (nagybetű kisbetű előtt, ékezetes betűk a "z" után)
 DF b programozható jelsorrend (mindenekelőtt a nagy- és kisbetűket illetően)
 ABC c szabad rendezhetőség, kialakítható a kívánt jelsorrend, ékezetes betűk, különleges karakterek a megfelelő, kívánt helyen jeleníthetők meg
9. *Kinyomtatási forma*
 ABDEFGH a offline üzemmódban
 C b online üzemmódban is, nyomban a bevitelt követően (pl. katalóguscédulára)
10. *A hosszú szöveges tételek tördelhetősége a kinyomtatáskor*
 AEGH a nem lehetséges
 BCDF b lehetséges
11. *Karakterkészlet*
 EGH a ASCII (amerikai karakterkészlet, nincs ékezetes betű)
 ABDF b DIN-SCI (96 karakter, de nincs szögletes zárójel)
 C c DIN 31628/2 (128 karakter)
12. *Gépi tezaurusz vagy egyéb szótár (szabványos információkereső nyelv) használata*
 ABCEH a nem használható
 FG b korlátozott mértékben használható (pl. az invertált fájlok megjelenítése segítségével)
 D c teljes mértékben kihasználhatók a tezaurusz- és szótárépítési lehetőségek

Az összehasonlító értékelést pedig a 3. táblázat mutatja be. Az összehasonlító értékelés további szempontjai lehetnek még:

- ◆ A programnyelv (szabványos vagy a gyártó által kialakított-e)?
- ◆ Van-e lehetőség idegen adatok átvételére?
- ◆ Megvan-e az adatkompatibilitás más programrendszerekkel (pl. szövegszerkesztő programokkal)?
- ◆ Milyen a lemeztároló képesség?

A braunschweigi egyetem könyvtára jelenleg 12 mikroszámítógéppel rendelkezik. Ez a felszereltség várhatóan kb. 5 évig lesz megfelelő. Az alkalmazott *allegro84* programrendszert azonban előbb-utóbb tovább kell fejleszteni. A piaci áttekintésből azonban kitűnik, hogy jelenleg még nincs megfelelő szoftverutóda. Az *allegro84* átdolgozása mintegy két évet igényelne, ami azt jelenti, hogy még három évig nem kellene változtatásra gondolni.

Három év azonban nagyon hosszú idő a mikroszámítógépek piacán: addigra talán már nem is az MS-DOS, hanem az UNIX lesz az uralkodó operációs rendszer. Az új hardverberuházásról tehát előbb nem is ajánlatos dönteni. Ha addigra a piacra kerülne megfelelő bibliográfiai IKR, a könyvtár a saját fejlesztés helyett mindenképpen emellett dönt.

A következő öt évben több százezer mikroszámítógép-felhasználó keresi majd az áttéréshez alkalma-

sabb, fejlettebb programrendszert. A látványos fejlődés ellenére a miniszámítógépeken használható bibliográfiai IKR-ek — pl. a DOMESTIC — teljesítményéhez képest a mikroszámítógépeken használható rendszerek teljesítménye még mindig csak az előbbiektől tízed-századrésze. A jövőbeni eredmények egyelőre még beláthatatlanok.

A könyvtári világ a szoftverházak számára meglehetősen szűk és ugyanakkor elég nehezen kielégíthető igényekkel fellépő piacrész. Alig valószínű, hogy a közeljövőben a mikroszámítógépekhez e piacon sok új, nagy teljesítményű szoftvertermék jelenne meg. Kivételt talán az Egyesült Államok képez, ahol az OCLC az e téren intenzíven tevékenykedő vállalkozások közül a legnagyobb és legígéretesebb. Az Egyesült Államokban általánossá vált az a törekvés, hogy IBM-kompatibilis rendszerekre térjenek át.

/EVERSBERG, B.: *Bibliothekarische Software für Mikrocomputer. Beobachtungen zur Marktsituation mit annotierter Übersicht.* = *Bibliotheksdienst*, 19. köt. 7. sz. 1985. p. 587–594./

(Ungváry Rudolf)